

Kardioprotekció levosimendan alkalmazásával

**Papp Zoltán,
Édes István**

Debreceni Egyetem, Orvos- és
Egészségtudományi Centrum
ÁOK, Kardiológiai Intézet,
Debrecen

Levelező szerző:
Papp Zoltán dr.
4032 Debrecen, Móricz Zs. krt. 22.
Tel./fax: 52-414-928
E-mail: pappz@dote.hu

Kulcsszavak:

farmakológiai preconditionálás,
levosimendan, mitokondriális
ATP-szenzitív K^+ -csatorna,
pozitív inotropia,
 Ca^{2+} -érzékenyítés

Keywords:

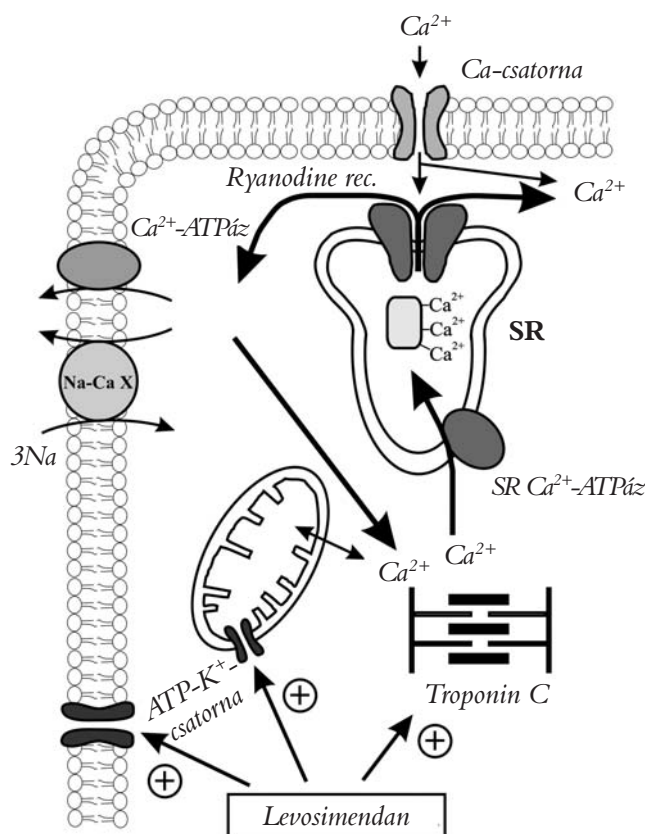
pharmacologic preconditioning,
levosimendan, mitochondrial
ATP-sensitive K^+ channels,
positive inotropy,
 Ca^{2+} -sensitization

A levosimendan egy olyan összetett hatásmechanizmusú inodilatátor, amelynek kedvező kardiovaszkuláris hatásairól elsősorban a krónikus szívelégtelenség akut dekompensációja során halmozódtak fel klinikai tapasztalatok. A szer pozitív inotrop hatását a szívizomsejtek kontraktilis fehérjéin kifejtett Ca^{2+} -érzékenyítésnek köszönheti, míg az egyidejűleg kialakuló vazodilatációt a vaszkuláris simaizmok felszíni membránján expresszálandó ATP-szenzitív K^+ -csatornák megnyitása magyarázza. Újabb keletű megfigyelések tükrében az is feltételezhető, hogy a levosimendan a mitokondriális ATP-szenzitív K^+ -csatornák ($mitoK_{ATP}$) aktiválására is képes, és ennek következtében közvetlen kardioprotektív hatásokkal is rendelkezik. Utóbbi mechanizmusnak elsősorban az iszkémiás/reperfúziós károsodással szembeni preconditionálás farmakológiai jellegű kialakításában lehet jelentősége. Ez, a levosimendan új típusú klinikai alkalmazásának lehetőségét is felveti, amelyek során a farmakológiai preconditionálás hasznos lehet (pl. szívűtékek pre- és perioperatív támogatása). Ez az összefoglaló a levosimendan kardioprotektív hatásait tárgyalja, különös figyelmet szentelve a $mitoK_{ATP}$ -csatornákon keresztül feltételezett farmakológiai preconditionálási mechanizmusnak. A szívelégtelenség terápiajában alkalmazott kardioprotektív stratégia a tünetek enyhítésén túl a szívelégtelenség progressziójának lassításával jelentős klinikai hasznot eredményezhet.

Cardioprotection achieved by levosimendan administration. Levosimendan is an inodilator drug with a complex mechanism of action proving favourable cardiovascular effects when applied during the acute exacerbations of chronic heart failure. The positive inotropic effect is mediated by Ca^{2+} -sensitization of the contractile proteins of the cardiomyocytes, and the vasodilatory effect is mediated via the opening of ATP-sensitive K^+ channels of the surface cell membrane in vascular smooth muscle cells. Recently it has been implicated, that levosimendan also acts on mitochondrial ATP-sensitive K^+ ($mitoK_{ATP}$) channels, an action thought to protect the heart against ischemia–reperfusion damage. This finding has suggested a possible application for levosimendan in clinical situations in which pharmacological preconditioning would be beneficial (e.g. in pre- and perioperative settings in cardiac surgery). The present article reviews the literature on the cardioprotective actions of levosimendan, with particular emphasis on its recently recognized effects on $mitoK_{ATP}$ channels and its putative pharmacological preconditioning effect. A therapeutic approach to heart failure that includes a cardioprotective strategy could have a clinically meaningful benefit on disease progression beyond alleviation of symptoms.

A levosimendan olyan többszörös kardiovaszkuláris támadásponttal rendelkező szer, amelyet intenzív terápiás körülmények között, elsősorban a krónikus szívelégtelenség talaján kialakuló akut dekompensáció kezelésére alkalmaznak. A vegyület pozitív inotrop hatása valószínűleg a szív kontraktilis fehérjéinek Ca^{2+} -érzékenyítése révén valósul meg (1. ábra), amely a postiszkémias, kábult miokardiumon is érvényesül (1,

2). Ezen felül a levosimendan erélyes értágító hatással is rendelkezik, melynek antiiszkémiás hatást tulajdonítanak (3, 4). Az ATP-szenzitív K^+ -csatornák (K_{ATP}) gátlószereként ismert glibenklamid a levosimendan vazodilatátor hatásait eredményesen gátolja perifériás artériákban (5), vénákban (6), és a koszorúterek területén is (7). Ezért feltételezhető, hogy a vazodilatátor hatás a vaszkuláris simaizmok K_{ATP} -csatornáinak meg-

1. ábra. A levosimendan hatásának sémás ábrázolása a szívizomban. A miofibrillumokra (troponin-C) gyakorolt hatás javítja a szívizom Ca^{2+} érzékenységét. A szarkolemma membrán és a mitokondrium ATP-szenzitív K^{+} -csatornáira gyakorolt aktiváló (csatornát nyitó) hatás a felelős a levosimendan kardioprotektív hatásáért. Az erek simaizomsejtjeiben ugyanezen csatornák aktivációja magyarázza a levosimendan vazodilatátor hatását is.

nyílása útján jön létre. A levosimendan egyetlen aktív metabolitja, az OR-1896, hasonló mechanizmusok útján szintén pozitív inotrop és vazodilatátor hatású (8, 9). A levosimendan a szív elő- és utóterhelését egyaránt csökkenti, továbbá fokozza a myocardium oxigénellátottságát is. Más inodilatátorokkal szemben a miokardiális kontraktilis funkció fokozását az oxigénigény növelése nélkül éri el (10, 11), és nem fokozza a szívritmuszavarok kialakulásának valószínűségét sem. Az akut szívelégtelenséggel járó szindrómák befolyásolására végzett, levosimendan kezeléseket elemző gyógyszer-hatékonysági és biztonsági adatbázis a maga nemében a legjelentősebb volumenű (12). Újabban több olyan

alacsony esetszámú tanulmányt és randomizált klinikai gyógyszerkipróbálást is végeztek, amelyek új indikációs területként az iszkémiás szívbetegség talaján kifejlődő csökkent pumpafunkció és a kardiogén sokk eseteire is kiterjesztették a levosimendan alkalmazását. Továbbá, ajánlások fogalmazódtak meg a szívsebészeti beavatkozások perioperatív szakaszaiban történő levosimendan kezelésekre is (13).

Számos, a plazmamembrán K_{ATP} -csatornáira ható vegyület vonatkozásában derült fény arra, hogy ezek a vegyületek a mitokondriumok K_{ATP} -csatornáira is hatnak (14–17). A mitokondriumok ATP-szenzitív K^{+} -csatornáinak megnyílása (mito K_{ATP}) (18) védőhatásokat fejthet ki a szív iszkémiás/reperfúziós károsodásaival szemben. Az elképzelések szerint, az iszkémiás/reperfúziós oxidatív stressz során, a káliumionok mitokondriális mátrix irányába történő áramlásfokozódása a mátrix és intermembrán terek térfogatarányainak normalizálása révén védi a mitokondriális funkciót (19, 20). A mito K_{ATP} -csatornák megnyílása és a miokardiális preconditionálás jelensége közötti kapcsolat felismerése a K^{+} -csatorna nyitó molekulák alkalmazásának új terápiás lehetőségét vetették fel olyan miokardiális iszkémiával járó klinikai kórállapotokban, mint az instabil angina pectoris, és a csökkent pumpafunkcióval járó pre- vagy posztoperatív szívsebészeti állapotok (21). Az ilyen összefüggésben végzett IONA tanulmányban, a K_{ATP} -csatorna-nyitó nikorandil vonatkozásában például részben kedvező eredményeket kaptak (22). A K_{ATP} -csatornák megnyílását eredményező szerek azonban többnyire negatív inotrop hatással is rendelkeznek, amelyet az intracelluláris Ca^{2+} -tranzien amplitúdójának csökkenésével magyaráztak (23). A levosimendan ilyen értelmű hatásai talán kedvezőbbek lehetnek a csoport többi képviselőjétől, tekintve, hogy a K^{+} -csatorna nyitáshoz ebben az esetben egy Ca^{2+} -érzéketítő hatás is társul (24), és ez a kettős hatás hozzájárulhat a K^{+} -csatorna nyitók esetében tapasztalt negatív inotrop hatás kivédéséhez (1. ábra).

A Papp Gyula Professzor Úr által irányított szegedi kardiovaszkuláris farmakológiai kutatócsoport a levosimendan celluláris hatásmechanizmusának számos részletét tárta fel (6, 25–35). Ebben az áttekintésben a levosimendannal kapcsolatos felismerések azon újszerű szegmensét kíséreljük meg összefoglalni, melyet a szegedi kutatócsoport vizsgálatai szintén jelentős mértékben támogattak. Az összefoglaló közlemény a levosimendan mito K_{ATP} -csatornák megnyitásával farmakológiai preconditionálást és ezért kardioprotekciót eredményező hatásaira koncentrálnak.

Rövidítések: ATP- K^{+} csatorna: ATP-szenzitív K^{+} -csatornák; Ryanodine rec: ryanodine receptor; SR: szarkoplazmatikus retikulum; Na-Ca X= Na^{+} - Ca^{2+} ioncserélő

Preklinikai bizonyítékok a levosimendan kardioprotektív hatásaira

Tanulmányok izolált mitokondriumokon

A levosimendan és a $\text{mitoK}_{\text{ATP}}$ -csatornák kapcsolatáról az első megfigyelés 2001-ből származik (36), amikor is a szer mitokondriális membránpotenciált csökkentő effektusáról számoltak be. Ez a hatás 5-hidroxiidekanoáttal, a $\text{mitoK}_{\text{ATP}}$ -csatornák szelektív gátlószerével blokkolható volt. Később az is megállapítást nyert, hogy a levosimendan gyorsabb ütemben csökkenti a mitokondriális membránpotenciált, mint az ismert K_{ATP} -csatorna nyitó diazoxid vagy a pinacidil (37).

Apoptózissal kapcsolatos megfigyelések

A miokardiális $\text{mitoK}_{\text{ATP}}$ -csatornák aktivációja hatékony anti-apoptotikus mechanizmusként hat. *Maytin és Colucci* (38) szövettényészeti körülmények között, oxidatív stressznek kitett szívizomsejteken azt vizsgálta, hogy rendelkezik-e a levosimendan antiapoptotikus hatásokkal. Ebben a vizsgálatban a levosimendan terápiás koncentrációja effektív védelmet nyújtott a hidrogén-peroxiddal kiváltott apoptózissal szemben, amelyet a K_{ATP} -csatorna gátlószereinek alkalmazásával ki lehetett védeni. Egy újabb tanulmányban *Louhelainen és munkatársai* (39) egy sóérzékeny patkánymodellrel használva azt vizsgálták, hogy a levosimendan képes-e meggátolni a magas vérnyomás okozta kardiális remodelációt, cardiomiocita apoptózist, és a szívelégtelenség progresszióját. Az eredmények a levosimendan kezelt patkánycsoportban fokozott kontraktilis funkcióról, a szívhipertrofia csökkenéséről számoltak be. A levosimendan dóziszfüggő módon gátolta a cardiomiociták apoptózisát, normalizálta a natriuretikus peptid expresszióját, és csökkentette a kardiális remodeláció mértékét is. Mindezen hatások eredményeként fokozódott a levosimendan kezelt magas vérnyomásos állatok túlélése.

Tanulmányok perfundált szívpreparátumok iszkémiás/reperfúziós kezelése során

A levosimendan potenciális kardioprotektív hatását először *Lionel H. Opie munkacsoportja* vetette fel, akik Langendorff szerint végeztek reperfúziós kísérleteket izolált tengerimalac szíveken. Ez a munkacsoport azt írta le, hogy az iszkémiának és reperfúzióknak kitett preparátumok funkciójának visszatérése jobb a levosimendan kezelésnek kitett szíveken, mint a dobutaminnal kezelt kontrollcsoportban (4). Egy későbbi tanulmányban ugyanezen munkacsoport arról is beszámolt, hogy a kedvező hatások kialakulásához a szívizomsejtek felszíni membránjában és mitokondriu-

maiban található K_{ATP} -csatornák egyaránt hozzájárulnak (40). A levosimendan okozta kardioprotektív hatások további részleteire *Papp Gyula munkacsoportja* mutatott rá, akik nyulakból izolált szívpreparátumokon igazolták a levosimendan prekondicionáló hatásait (28). Ebben a tanulmányban a levosimendan előkezelt preparátumok posztisztkémiás mechanikai funkciója az infarktusz terület nagyságának csökkenése miatt bizonyult jobbnak, mint a kezeletlen kontrolloké. Nyulak szívpreparátumain legújabbban végzett hasonló kísérleti megközelítésekben arra is utalások születtek, hogy a levosimendan kardioprotektív hatásainak kifejlődésében az $\text{mitoK}_{\text{ATP}}$ -csatornákon kívül az indukálható nitrogén-oxid-szintáz enzim is szerepet kap (41).

Iszkémiás/reperfúziós protokollokat alkalmazó in vivo tanulmányok

Papp Gyula munkacsoportja a közelmúltban a levosimendan és a milrinon (foszfodieszteráz-gátló pozitív inotrop szer) feltételezett kardioprotektív hatásait, kutyák myocardiumán in vivo körülmények között tanulmányozta. A prekondicionáló hatást a regionális iszkémiával és reperfúzióval kiváltott kamrai aritmiák előfordulásán keresztül értékelték (29). Eredményeik szerint a milrinonnal szemben a levosimendan szignifikáns mértékben csökkentette az iszkémiás/reperfúziós protokoll kiváltotta kamrai aritmiák gyakoriságát. Továbbá a levosimendan kezelt csoportban a túlélési arány szintén jelentős mértékben javult (70%) a milrinonkezelt csoport 20%-os és a kezeletlen kontrollcsoport 10%-os túlélési arányaival szemben. A Milwaukee Egyetemen végzett hasonló rendszerű, de független vizsgálati eredmények, teljes összhangban a fentiekkel megerősítették a levosimendan in vivo antiiszkémiás hatásait (42). Utóbbi vizsgálatban azt is megfigyelték, hogy glibenklamid előkezelés a levosimendan infarktusz méretet csökkentő hatását felfüggesztette, amely levosimendan K_{ATP} -csatornákon keresztül történő hatását támogatta. A fentiekkel összhangban patkányok elektromos ingerléssel kiváltott miokardiális iszkémiáját tanulmányozva azt is leírták, hogy K^+ -csatorna blokkoló előkezelést követően csökken a levosimendan jótékony hemodinamikai hatása (43). Végül, egy sertésen végrehajtott kísérletsorozatban azt találták, hogy a levosimendan iszkémiás/reperfúzióval szembeni kardioprotektív hatása jelentősebb azokban az állatokban, amelyeknél a levosimendant az iszkémiás/reperfúziós protokoll alatt végig alkalmazzák szemben azon állatcsoport tagjaival, ahol a levosimendan kezelés csak az iszkémiás periódusra korlátozódik (44).

Ezek az adatok arra utalnak, hogy az iszkémiás prekondicionáláshoz hasonlóan a levosimendan K_{ATP} -csatorna-agonista hatáson keresztül szintén képes csökkenteni a miokardium iszkémiás károsodásának mérté-

két. Ezek a tanulmányok azt is felvetették, hogy a levosimendan fenti hatásai klinikailag is jelentősek lehetnek.

Klinikai tapasztalatok a levosimendan antiiszkémiás (vazodilatátor) és pozitív inotrop (Ca^{2+} -érzékenyítő) hatásaival magyarázott kardioprotekcióra

A levosimendan a miokardium kontraktilitását az oxigénigény növelése nélkül fokozza, miközben perifériásan és a koszorúterek területén érđilatációt vált ki. Mindezek kedvezően befolyásolhatják az iszkémiás és a posztiszkémiás miokardium működését (2). Újabb több alacsony elemszámú randomizált klinikai tanulmány vizsgálta a levosimendan alkalmazásának lehetőségeit iszkémiás szívbetegségben szenvedő betegeken, továbbá kardiogén vagy szeptikus sokk kapcsán (45, 46). Az is felmerült, hogy felnőtt betegeken, csakúgy, mint gyermekeken a levosimendan segíthet áthidalni a szívsebészeti beavatkozások peroperatív fázisait (12). Egy 28 szeptikus sokkos betegen végzett közelmúltbeli tanulmányban, a levosimendan hemodinamikai hatásait a dobutaminával hasonlították össze. A levosimendan kezelt csoportban csökkent a bal kamrai végdiasztolés nyomás és a pulmonalis éknyomás, miközben fokozódott a szívindex és a bal kamra ejekciós frakciója. Ezzel szemben a dobutaminnal kezelt csoportban a szisztémás és regionális hemodinamikai paraméterek nem változtak, mely arra utalt, hogy a szeptikus kardiális diszfunkcióban a levosimendannal szemben a dobutamin hatékonysága jelentősen csökkent (47). Ugyanezen munkacsoport arról is beszámolt, hogy azon szeptikus betegek esetében, akiknél akut respirációs distressz-szindróma is kialakult a levosimendan a pulmonalis rezisztencia és nyomás csökkentésén keresztül további kedvező hemodinamikai változásokat eredményez (48). Egy másik tanulmányban, melyben akut miokardiális infarktus miatt koronária-angioplasztikával revaszkularizált és kardiogén sokkba eső betegek kerültek a levosimendan és a dobutamin által kiváltott pulmonális kapilláris éknyomás hasonló mértékben csökkent. A levosimendan perctérfogatot növelő hatása azonban a dobutaminénál jelentősebb volt (49). Hasonló vizsgálatokban azt is megfigyelték, hogy placebóval való összehasonlításban a levosimendan kedvezőbb hatást gyakorol az angioplasztikán átesett betegek diasztolés funkciójára (13), pulmonalis éknyomásá-

ra, szívindexére és a koronáriaáramlás tartalékára (50). Nagyszámú összecsengő eredményt hozó alacsony elemszámú közelmúltbeli klinikai tanulmány szerint a kardiopulmonalis bypass műtétek komplikációjaként kialakuló alacsony perctérfogat szindrómában, a konvencionális inotrop kezelés hatástalanságakor a levosimendan még rendszerint megfelelő hemodinamikai támogatást képes nyújtani (51–58).

Klinikai tapasztalatok a levosimendan farmakológiai prekondicionáló hatásával kapcsolatban

Egy közelmúltbeli klinikai tanulmányban a levosimendan alkalmazására a koronaria bypass műtét előtt került sor, melytől a posztoperatív hemodinamikai paraméterek javulását várták. Összhangban a feltételezett prekondicionáló hatással a szívmotorra történő kapcsolat előtt tíz perccel adagolt levosimendan a placebóval szemben szignifikánsan csökkentette a posztoperatív mért plazma troponin I-szintet és fokozta a szívindex értékét is (59).

Egy másik hasonló tanulmányban, melyben a szívműtét kapcsán kialakuló alacsony perctérfogat szindróma kialakulásától tartottak, a levosimendant közvetlenül az intravénás anesztéziát követően alkalmazták. A placebóval való összehasonlítás alapján itt is kedvezőbb hemodinamikai és posztoperatív szakról számoltak be (60). Magas rizikójú betegeken végrehajtott aorta billentyű csere kapcsán a levosimendan operációt megelőző hatásairól hasonló biztató eredmények láttak napvilágot (61).

A fenti tanulmányok közös sajátossága, hogy azokban a levosimendan alkalmazására a koszorúsér áramlás mesterséges leállítás előtt került sor. Így, a levosimendan kardioprotektív hatása maximalizálható volt abban a kritikus periódusban, amikor arra az igény vélhetőleg a leginkább jelentkezett.

Következtetések

Összefoglalva, a levosimendan K_{ATP} -csatornák nyitáson keresztül megvalósuló feltételezeten prekondicionáló hatása új távlatokat nyithat a vegyület kardiológiai alkalmazásaiban (62–64).

A dolgozat az ETT 449/2006 és OTKA K68363 támogatások segítségével jött létre. Dr. Papp Zoltán a Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János kutatási ösztöndíjasa.

Irodalom

- Haikala H, Kaivola J, Nissinen E, et al. Cardiac troponin C as a target protein for a novel calcium sensitizing drug, levosimendan. *J Mol Cell Cardiol* 1995; 27: 1859–66.
- Jamali IN, Kersten JR, Pagel, PS et al. Intracoronary levosimendan enhances contractile function of stunned myocardium. *Anesth Analg* 1997; 85: 23–9.
- De Witt BJ, Ibrahim IN, Bayer E, et al. An analysis of responses to levosimendan in the pulmonary vascular bed of the cat. *Anesth Analg* 2002; 94: 1427–33.
- Du Toit EF, Muller CA, McCarthy J, et al. Levosimendan: effects of a calcium sensitizer on function and arrhythmias and cyclic nucleotide levels during ischemia/reperfusion in the Langendorff-perfused guinea pig heart. *J Pharmacol Exp Ther* 1999; 290: 505–14.
- Yokoshiki H, Katsube Y, Sunagawa M, et al. Levosimendan, a novel Ca^{2+} sensitizer, activates the glibenclamide-sensitive K^+ channel in rat arterial myocytes. *Eur J Pharmacol* 1997; 333: 249–59.
- Pataricza J, Hohn J, Petri A, et al. Comparison of the vasorelaxing effect of cromakalim and the new inodilator, levosimendan, in human isolated portal vein. *J Pharm Pharmacol* 2000; 52: 213–7.
- Kaheinen P, Pollesello P, Levijoki J, et al. Levosimendan increases diastolic coronary flow in isolated guinea-pig heart by opening ATP-sensitive potassium channels. *J Cardiovasc Pharmacol* 2001; 37: 367–74.
- Szilágyi S, Pollesello P, Levijoki J, et al. The effects of levosimendan and OR-1896 on isolated hearts, myocyte-sized preparations and phosphodiesterase enzymes of the guinea pig. *Eur J Pharmacol* 2004; 486: 67–74.
- Erdei N, Papp Z, Pollesello P, et al. The levosimendan metabolite OR-1896 elicits vasodilation by activating the $K_{(ATP)}$ and $BK(Ca)$ channels in rat isolated arterioles. *Br J Pharmacol* 2006; 148: 696–702.
- Eriksson O, Pollesello P, Haikala H. Effect of levosimendan on balance between ATP production and consumption in isolated perfused guinea-pig heart before ischemia or after reperfusion. *J Cardiovasc Pharmacol* 2004; 44: 316–21.
- Kaheinen P, Pollesello P, Levijoki J, et al. Effects of levosimendan and milrinone on oxygen consumption in isolated guinea-pig heart. *J Cardiovasc Pharmacol* 2004; 43: 555–61.
- De Luca L, Colucci WS, Nieminen MS, et al. Evidence-based use of levosimendan in different clinical settings. *Eur Heart J* 2006; 27: 1908–20.
- De Luca L, Sardella G, Proietti P, et al. Effects of levosimendan on left ventricular diastolic function after primary angioplasty for acute anterior myocardial infarction: a Doppler echocardiographic study. *J Am Soc Echocardiogr* 2006; 19: 172–7.
- Grover GJ, Garlid KD. ATP-Sensitive potassium channels: a review of their cardioprotective pharmacology. *J Mol Cell Cardiol* 2000; 32: 677–95.
- Gross GJ. The role of mitochondrial KATP channels in cardioprotection. *Basic Res Cardiol* 2000; 95: 280–4.
- Terzic A, Dzeja PP, Holmuhamedov EL. Mitochondrial K(ATP) channels: probing molecular identity and pharmacology. *J Mol Cell Cardiol* 2000; 32: 1911–5.
- Szewczyk A, Marban E. Mitochondria: a new target for K channel openers? *Trends Pharmacol Sci* 1999; 20: 157–61.
- Inoue I, Nagase H, Kishi K, et al. ATP-sensitive K^+ channel in the mitochondrial inner membrane. *Nature* 1991; 352: 244–7.
- Garlid KD, Dos SP, Xie ZJ, et al. Mitochondrial potassium transport: the role of the mitochondrial ATP-sensitive $K^{(+)}$ channel in cardiac function and cardioprotection. *Biochim Biophys Acta* 2003; 1606: 1–21.
- Kowaltowski AJ, Seetharaman S, Paucek P, et al. Bioenergetic consequences of opening the ATP-sensitive K^+ channel of heart mitochondria. *Am J Physiol Heart Circ Physiol* 2001; 280: H649–57.
- Pollesello P, Mebazaa A. ATP-dependent potassium channels as a key target for the treatment of myocardial and vascular dysfunction. *Curr Opin Crit Care* 2004; 10: 436–41.
- IONA study group investigators. Effect of nicorandil on coronary events in patients with stable angina: the Impact Of Nicorandil in Angina (IONA) randomised trial. *Lancet* 2002; 359: 1269–75.
- Joseph T, Coirault C, Ducros L, et al. Mechanical and energetic effects of cromakalim on guinea pig left ventricular papillary muscle. *J Pharmacol Exp Ther* 1996; 279: 464–71.
- Cleland JG, Nikitin N, McGowan J. Levosimendan: first in a new class of inodilator for acute and chronic severe heart failure. *Expert Rev Cardiovasc Ther* 2004; 2: 9–19.
- Hohn J, Pataricza J, Petri A, et al. Levosimendan interacts with potassium channel blockers in human saphenous veins. *Basic Clin Pharmacol Toxicol* 2004; 94: 271–3.
- Krassoi I, Pataricza J, Kun A, et al. Calcium-dependent vasorelaxant capacity of levosimendan in porcine and human epicardial coronary artery preparations. *Cardiovasc Drugs Ther* 2000; 14: 691–3.
- Lepran I, Papp JG. Effect of long-term oral pretreatment with levosimendan on cardiac arrhythmias during coronary artery occlusion in conscious rats. *Eur J Pharmacol* 2003; 464: 171–6.
- Lepran I, Pollesello P, Vajda S, et al. Preconditioning effects of levosimendan in a rabbit cardiac ischemia-reperfusion model. *J Cardiovasc Pharmacol* 2006; 48: 148–52.
- Papp JG, Pollesello P, Varro AF, et al. Effect of levosimendan and milrinone on regional myocardial ischemia/reperfusion-induced arrhythmias in dogs. *J Cardiovasc Pharmacol Ther* 2006; 11: 129–35.
- Papp JG, Pollesello P, Varro A, et al. The effect of levosimendan during long-term amiodarone treatment in dogs. *Basic Clin Pharmacol Toxicol* 2006; 99: 27–32.
- Pataricza J, Krassoi I, Hólm J, et al. Functional role of potassium channels in the vasodilating mechanism of levosimendan in porcine isolated coronary artery. *Cardiovasc Drugs Ther* 2003; 17: 115–21.
- Pataricza J, Szolnoky J, Krassoi I, et al. Vasorelaxing effect of levosimendan against 5-hydroxytryptamine-induced contractions in isolated human conduit bypass grafts. *J Pharm Pharmacol* 2006; 58: 1107–12.
- Udvary E, Papp JG, Vegh A. Cardiovascular effects of the calcium sensitizer, levosimendan, in heart failure induced by rapid pacing in the presence of aortic constriction. *Br J Pharmacol* 1995; 114: 656–61.
- Varro A, Papp JG. Classification of positive inotropic actions based on electrophysiologic characteristics: where should calcium sensitizers be placed? *J Cardiovasc Pharmacol* 1995; 26: S32–S44.
- Virag L, Hala O, Marton A, et al. Cardiac electrophysiological effects of levosimendan, a new calcium sensitizer. *Gen Pharmacol* 1996; 27: 551–6.
- Kopustinskiene DM, Pollesello P, Saris NE. Levosimendan is a mitochondrial K(ATP) channel opener. *Eur J Pharmacol* 2001; 428: 311–4.
- Kopustinskiene DM, Pollesello P, Saris NE. Potassium-specific effects of levosimendan on heart mitochondria. *Biochem Pharmacol* 2004; 68: 807–12.
- Maytin M, Colucci WS. Cardioprotection: a new paradigm in the management of acute heart failure syndromes. *Am J Cardiol* 2005; 96: 26G–31G.
- Louhelainen M, Vahtola E, Kaheinen P, et al. Effects of levosimendan on cardiac remodeling and cardiomyocyte apoptosis in hypertensive Dahl/Rapp rats. *Br J Pharmacol* 2007; 150: 851–61.
- Du Toit EF, Genis A, Pollesello P, et al. Levosimendan, a new antifailure inodilator, has cardioprotective properties mediated by mitochondrial K-ATP channels. *J Mol Cell Cardiol* 2007; (in press)
- Das B, Sarkar C. Pharmacological preconditioning by levosimendan is mediated by inducible nitric oxide synthase and mitochondrial KATP channel activation in the in vivo anesthetized

- rabbit heart model. *Vascul Pharmacol* 2007; 47: 248–56.
42. Kersten JR, Montgomery MW, Pagel PS, et al. Levosimendan, a new positive inotropic drug, decreases myocardial infarct size via activation of K(ATP) channels. *Anesth Analg* 2000; 90: 5–11.
  43. Cammarata GA, Weil MH, Sun S, et al. Levosimendan improves cardiopulmonary resuscitation and survival by K(ATP) channel activation. *J Am Coll Cardiol* 2006; 47: 1083–1085.
  44. Metzsch C, Liao Q, Steen S, et al. Levosimendan cardioprotection reduces the metabolic response during temporary regional coronary occlusion in an open chest pig model. *Acta Anaesthesiol Scand* 2006; 51: 86–93.
  45. Christoph A, Prondzinsky R, Russ M, et al. Early and sustained haemodynamic improvement with levosimendan compared to intraaortic balloon counterpulsation (IABP) in cardiogenic shock complicating acute myocardial infarction. *Acute Card Care* 2007; 1–9.
  46. Lehmann A, Kiessling AH, Isgro F, et al. Levosimendan in patients with acute myocardial ischaemia undergoing emergency surgical revascularization. *Eur J Anaesthesiol* 2007; 1–6.
  47. Morelli A, De Castro S, Teboul JL, et al. Effects of levosimendan on systemic and regional hemodynamics in septic myocardial depression. *Intensive Care Med* 2005; 31: 638–44.
  48. Morelli A, Teboul JL, Maggiore SM, et al. Effects of levosimendan on right ventricular afterload in patients with acute respiratory distress syndrome: a pilot study. *Crit Care Med* 2006; 34: 2287–93.
  49. Garcia-Gonzalez MJ, Dominguez-Rodriguez A, Ferrer-Hita JJ, et al. Cardiogenic shock after primary percutaneous coronary intervention: Effects of levosimendan compared with dobutamine on haemodynamics. *Eur J Heart Fail* 2006; 8: 723–8.
  50. De Luca L, Proietti P, Celotto A, et al. Levosimendan improves hemodynamics and coronary flow reserve after percutaneous coronary intervention in patients with acute myocardial infarction and left ventricular dysfunction. *Am Heart J* 2005; 150: 563–8.
  51. Akgul A, Mavioglu L, Katircioglu SF, et al. Levosimendan for weaning from cardiopulmonary bypass after coronary artery bypass grafting. *Heart Lung Circ* 2006; 15: 320–4.
  52. Al Shawaf E, Ayed A, Vislocky I, et al. Levosimendan or milrinone in the type 2 diabetic patient with low ejection fraction undergoing elective coronary artery surgery. *J Cardiothorac Vasc Anesth* 2006; 20: 353–7.
  53. Morais RJ. Levosimendan in severe right ventricular failure following mitral valve replacement. *J Cardiothorac Vasc Anesth* 2006; 20: 82–4.
  54. Braun JP, Jasulaitis D, Moshirzadeh M, et al. Levosimendan may improve survival in patients requiring mechanical assist devices for post-cardiotomy heart failure. *Crit Care* 2006; 10: R17.
  55. Raja SG, Rayen BS. Levosimendan in cardiac surgery: current best available evidence. *Ann Thorac Surg* 2006; 81: 1536–46.
  56. Russ MA, Prondzinsky R, Christoph A, et al. Hemodynamic improvement following levosimendan treatment in patients with acute myocardial infarction and cardiogenic shock. *Crit Care Med* 2007; (in press)
  57. De Hert SG, Lørsomradee S, Cromheecke S, et al. The effects of levosimendan in cardiac surgery patients with poor left ventricular function. *Anesth Analg* 2007; 104: 766–73.
  58. Tasouli A, Papadopoulos K, Antoniou T, et al. Efficacy and safety of perioperative infusion of levosimendan in patients with compromised cardiac function undergoing open-heart surgery: importance of early use. *Eur J Cardiothorac Surg* 2007; 32: 629–33.
  59. Tritapepe L, De S, V, Vitale D, et al. Preconditioning effects of levosimendan in coronary artery bypass grafting – a pilot study. *Br J Anaesth* 2006; 96: 694–700.
  60. Eriksson H, Jalonen J, Heikkinen L et al. Levosimendan enhances weaning from cardiopulmonary bypass (CPB) in patients with compromised heart function after coronary artery bypass graft (CABG) surgery. Proceedings of the Society of Cardiothoracic Anaesthesiology, 29th Annual Meeting Montreal, Canada: Society of Cardiothoracic Anaesthesiology 2007; 70–71.
  61. Prior DL, Flaim BD, MacIsaac AI, et al. Pre-operative use of levosimendan in two patients with severe aortic stenosis and left ventricular dysfunction. *Heart Lung Circ* 2006; 15: 56–8.
  62. Garcia-Gonzalez MJ, Dominguez-Rodriguez A, Abreu-Gonzalez P. New pharmacologic options in the treatment of acute coronary syndromes and myocardial ischemia-reperfusion injury: potential role of levosimendan. *Minerva Cardioangiol* 2007; 55: 625–35.
  63. Pagel PS. Levosimendan in cardiac surgery: a unique drug for the treatment of perioperative left ventricular dysfunction or just another inodilator searching for a clinical application? *Anesth Analg* 2007; 104: 759–61.
  64. Pollesello P, Papp Z. The cardioprotective effects of levosimendan: preclinical and clinical evidence. *J Cardiovasc Pharmacol* 2007; 50: 257–63.